

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университет

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Гуманитарлық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Гуманитарная серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3439

№ 1 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Гуманитарная серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

KZ46VP400029271

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области истории,
правоведения и общественных наук

Подписной индекс – 76131

<https://doi.org/10.48081/PIOJ2208>

Бас редакторы – главный редактор

Бегимтаев А. И.

к.полит.н.

Заместитель главного редактора

Шамшудинова Г. Т., *доктор PhD,*

ассоц. профессор

Ответственный секретарь

Турлыбекова А. М., *к.и.н., ассоц. профессор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Акишев А. А.,	<i>д.полит.н., профессор;</i>
Алтыбасарова М. А.,	<i>к.полит.н., доцент;</i>
Ветренко И. А.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия);</i>
Шашкова Я. Ю.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия)</i>
Дронзина Т. А.,	<i>д.полит.н., профессор (София, Болгария)</i>
Абдикакимов М. Т.,	<i>доктор PhD</i>
Ермаханова С. А.,	<i>к.социол.н.;</i>
Сағиқызы А.,	<i>д.филол.н., профессор;</i>
Кожамжарова М. Ж.,	<i>к.филол.н.;</i>
Ахметова Г. Г.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Уызбаева А. А.,	<i>доктор PhD;</i>
Аубакирова С. С.,	<i>доктор PhD</i>
Альмуханов С. Х.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Кадыралиева А. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Манасова М. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., профессор;</i>
Олжабаев Б. Х.,	<i>к.ю.н., ассоц. профессор;</i>
Ишеков К. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Россия);</i>
Таштемханова Р. М.,	<i>д.и.н., профессор;</i>
Азербайев А. Д.,	<i>доктор PhD;</i>
Шокубаева З. Ж.	<i>(тех. редактор).</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

¹<https://orcid.org/0000-0003-2458-0313>

²<https://orcid.org/0000-0003-0265-9506>

<https://doi.org/10.48081/XJKM5148>

Г. А. Мирзакулова^{*1}, А. Б. Сарсенова²

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ ҚАРТ АДАМДАРДЫҢ ЖАЛҒЫЗДЫҒЫ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ОҚШАУЛАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада егде жастағы адамдардың жалғыздығы мәселесі қарастырылады. Жалғыздықтың түрлеріне анықтама беріледі. Жалғыздықтың негізгі факторлары. Сонымен қатар, мақалада жалғыздық құбылысын зерттеудің негізгі әлеуметтік-философиялық, психологиялық және социологиялық теориялары талданады. Егде жастағы адамдардың жалғыздық проблемалары және оны жеңуге әлеуметтік көмектің маңыздылығы туралы айтылған.

Қарт адамның өмірін лайықты, белсенділікке және қуанышқа қалай айналдыру керек, оны жалғыздық, жат сезімдерден арылту, байланыс тапшылығын толтыру және оның әлеуметтік және медициналық қызметтерге деген қажеттіліктерін қанағаттандыруды қамтамасыз ету-барлық осы мәселелер тек әлеуметтік қызметтерді ғана емес, зерттеушілерді де алаңдатады, бұл мәселені шешу жаһандық деңгейде қарастыру қажет.

Зерттеу барысында сандық әдіснама ретінде анкеталық сауалнама қолданылды. Анкеталық сұрау Алматы облысының Текелі қаласында орналасқан «Шапағат» Текелі арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» қарт адамдар арасында жүргізілген. Зерттеу нәтижесінде қарттардың жалғыздыққа деген көзқарастары анықталды. Зерттеу кәсіби этикалық талаптарға сәйкес келеді.

Кілтті сөздер: жалғыздық, әлеуметтік оқшаулану, өзін-өзі оқшаулану, қартаю, стресс.

Кіріспе

Қазіргі әлемде адамдар жалғыздық сезімін жиі сезінеді, бірақ сонымен бірге өркім оны өз жолымен қабылдайды және бағалайды. Ғылымда да, бұқаралық санада да бұл құбылыс туралы жалпы қабылданған түсінік жоқ, бірақ жеке адамның бірегейлігі үшін – жалғыздық тәжірибесі оның кез-келген көрінісіне ортақ белгілі бір элементтер бар. Біріншіден, жалғыздық күйі адамның өзіне толық енуін болжайды және ол тұтас, жан-жақты сипатта болады.

Бұл өзін-өзі қабылдаудың ерекше формасы, сонымен бірге жеке тұлғаның ішкі әлеміндегі белгілі бір келіспеушілік туралы айтатын өзінің «өзін-өзі» бекітуі. Екіншіден, жалғыздық дегеніміз – бейресми байланыстарға, кез-келген топқа кіруге қажеттілік сезінетін адамның әлеуметтік байланыстарының толық болмауы немесе үзілуі. Үшіншіден, жалғыздық адам бойында жағымсыз эмоциялардың тұтас кешенін тудырады. Егер бұрын жалғыздық негізінен жеке психологиялық мәселе болып саналса, қазіргі таңда олар бұл туралы, бүкіл қоғам деңгейінде, маңызды әлеуметтік мәселе ретінде көбірек айтыла бастады.

Индивидуализмнің күшеюі, алғашқы топтағы байланыстардың әлсіреуі, әлеуметтік ұтқырлықтың күшеюі, қоғамдағы бытыраңқылықтың жоғарылауы және осыған байланысты тұрақсыздық ондағы әлеуметтік тұрғыдан анықталған жалғыздықтың өсуіне әкеледі. Жалғыздықты, мысалы, отбасы мен жақындары жоқ адамдар ғана емес, сонымен қатар көптеген әлеуметтік байланыстары бар және «ауқатты» өмір сүретін көптеген «табысты» адамдар да сезінеді.

XX ғасыр психологтар мен әлеуметтанушылар жалғыздық құбылысына белсенді қызығушылық танытты. Бұл кезеңде тұжырымдамалық негіздер қаланды, әртүрлі зерттеу бағыттары, олардың ішінде: интеракционистік (Р. Вейс) [1], когнитивтік (Л. Пепло) [2], экзистенциалистік (К. Мустакас) [3], «социологиялық» (Д. Рисмен, П. Слейтер) [4, 5] және басқа тәсілдер. Американдық зерттеушілер Л. Пепло мен Д. Перлман осы әлеуметтік-психологиялық құбылыстың барлық түрлі түсіндірмелерімен көптеген ғалымдар үшін «аксиоманы» мойындауға келіседі: «1. Жалғыздықтың негізі жеке адамның әлеуметтік байланысының болмауында жатыр. 2. Жалғыздық - бұл әрқашан объективті әлеуметтік оқшауланумен сәйкес келе бермейтін субъективті күй. 3. Жалғыздық жағдайын адам теріс қабылдайды және одан азап шегеді». Сол кезеңде адамның жалғыздығы мәселесі басты тақырыпқа айналатын көркем әдебиеттің көптеген туындылары бар (Г. Гессе, А. Камю, Ф. Ф. Маркес, Э. М. Ремарк және т.б.)

Бұл кезеңнің басталуы Дж. Зилбург пен оның әріптестерінің (1938) зерттеу нәтижелерінің жариялануымен байланысты, онда автор, негізінен,

психоаналитикалық дәстүр шеңберінде жұмыс істеп, жалғыздықтың шығу тегін, оның тамырын ерте балалық шақта деп көрді, басқалармен қатар, Зилбург жалғыздықты «нарциссизмнің, мегаломания мен дұшпандықтың көрінісі» деп мәлімдеді [6].

XX ғасырдың 80-жылдарында жеке теориялар мен қолданбалы зерттеулерді дамыту уақыты болды. Осы кезеңде жалғыздық мәселесін қамтыған авторлардың көпшілігі жалғыздық адамның тәжірибесімен және оның табиғаттан, тарихтан, мәдениеттен, адамдар қауымдастығынан, отбасынан бөлінуімен, оқшаулануымен байланысты екендігімен келіседі. Қазіргі заманғы адам қарқынды және еріксіз қарым-қатынас жағдайында жалғыздықты сезінеді (Д. Рисменнің «Одинокая Толпа» туралы тезисінің дамуы) [3]. Жалғыздықты сезінетін адамдарға көмек көрсетудің әлеуметтік-психологиялық және психотерапиялық әдістерінің тиімділігін дамытуға, талдауға және бағалауға көп көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, кейбір зерттеулер мәселенің жалпы, әлеуметтік-философиялық аспектілеріне де әсер етеді. Бүгінгі таңда ғылыми әдебиеттерде жалғыздық туралы идеялар мен оны қарастыруға деген көзқарастар жеткілікті әр түрлі болғанына қарамастан, бұл құбылыстың біртұтас, тұтас көрінісі жоқ. Әр түрлі жас кезеңдеріндегі жалғыздық тәжірибесінің ерекшеліктері туралы қолда бар мәліметтерге қарамастан, жас ерекшеліктері туралы дәйекті түсінік жоқ.

Жалғыздық мәселесін теориялық талдау.

Жалғыздық мәселесі өте өзекті болып қана қоймай, теориялық жағынан да, практикалық тұрғыдан да өзінің жаңашылдығымен және күрделілігімен ерекшеленеді. Ол әлеуметтану, әлеуметтік геронтология, әлеуметтік антропология, әлеуметтік психология, әлеуметтік жұмыстың теориясы мен практикасы сияқты өзекті бағыттардың тоғысында бола отырып, интегративті сипатқа ие, бұл қосымша ғылыми қызығушылық тудырады.

Жалғыздық – ғылыми тұрғыдан аз қамтылған әлеуметтік ұғымдардың бірі. Жалғыздық – бұл әлеуметтік байланыстардың жеткіліксіздігімен немесе болмауымен, жеке тұлғаның мінез-құлық немесе эмоционалды қанағаттанбауымен, оның қарым-қатынас сипаты мен шеңберімен сипатталатын әлеуметтік-психологиялық күй.

Жалғыздықтың көріну факторлары:

- басқалармен алшақтық ұлғайған кездегі сезім
- жалғыз өмір салтының салдарынан қорқу
- өз өмірінен бас тарту, дәрменсіздік, қажетсіздік сезімі.

Жалғыздық сезімі әсіресе қартайған шақта қатты сезіледі. Жеке тұлғаның оның әлеуметтік жағдайын бағалауына, жеке бастан кешетін әлеуметтік қатынастардағы тапшылықтың түріне және жалғыздықпен

байланысты уақытша перспективаға байланысты жалғыздықтың үш негізгі өлшемдері бар.

Эмоционалды сипаттамалар – бақыт, сүйіспеншілік сияқты жағымды эмоциялардың болмауын және қорқыныш пен белгісіздік сияқты жағымсыз эмоциялардың болуын анықтайды. Кемшілік түрі жетіспейтін әлеуметтік қатынастардың табиғатын анықтайды. Мұнда жеке тұлға үшін маңызды қатынастар туралы ақпарат жинау шешуші рөл ойнайды. Жалғыздықтың бұл өлшемі үш ішкі санатқа бөлуге болады: кемшілік сезімі, босаңсылық сезімі, бас тарту сезімі.

Уақытша перспектива – жалғыздықтың үшінші өлшемі. Ол сондай-ақ үш кіші компонентке бөлінеді: жалғыздықтың өзгермейтін дәрежесі; жалғыздықтың уақытша өмір сүру дәрежесі және жеке адамның қоршаған ортадағы жалғыздықтың себебін көре отырып, жалғыздықты мойынсыну дәрежесі.

Ежелгі уақытта адамдардың өмір сүруі қауымдық, рулық болған кезде жалғыздықтың үш негізгі формасы болған. Біріншіден, барлық тайпалар мен халықтар арасында болған салт-жоралар, рәсімдер, сынақтар, жалғыздық арқылы тәрбиелеу. Мұндай рәсімдер үлкен психологиялық маңызға ие болды. Оқшаулану рәсімдері адамға өзін түсінуге және сезінуге, психологиялық тұрғыдан оқшаулануға мүмкіндік берді. Екіншіден, бұл жалғыздықпен жазалау, бұл отбасынан қуғынға ұшырап, жазаланушыны белгілі бір өлімге душар етеді, өйткені жалғыздық адамның әдеттегі әлеуметтік шеңберден, мәдениет деңгейінен толық бөлінуін білдірді.

Философ және әлеуметтік психолог Эрих Фромм адам табиғатының өзі оқшауланумен және жалғыздықпен келісе алмайды деп санады. Ол адамның жалғыздық үрейіне әкелетін жағдайларды егжей-тегжейлі қарастырды. Кеме апатқа ұшырағаннан кейін ашық теңізде адам дене күші таусылғаннан әлдеқайда ерте қайтыс болады. Мерзімінен бұрын өлімнің себебі-жалғыз өлуден қорқу. Фромм жеке тұлғаның жалғыздыққа деген күрт теріс көзқарасын қалыптастыратын бірқатар әлеуметтік қажеттіліктерді санап, қарастырды. Бұл қарым-қатынасқа, адамдармен бірге байланыстарға деген қажеттілік, өзін-өзі растау, бауыр басу, өзіндік сана-сезімді қалыптастыру қажеттілігі және ғибадат объектісіне ие болу қажеттілігі. Үшіншіден, бұл көптеген мыңжылдықтар бойы қалыптасқан гермитизмнің әлеуметтік институтында қалыптасқан жеке адамдардың ерікті оқшаулануы. Жалғыздық белгілі бір уақыт кезеңінде жалғыздықты тандайтын мықтылықты жүзеге асыру құралы ретінде қарастырылды [7].

К. Боумен (1955), Д. Рисмен (1961) және Ф. Слейтер (1976) – жалғыздыққа әлеуметтік көзқарастың көрнекті өкілдері. Боумен өз жұмысында қазіргі қоғамдағы жалғыздықтың өсуіне әкелетін үшк үш туралы болжам жасады:

- 1 бастауыш топтағы байланыстардың әлсіреуі
- 2 отбасының ұтқырлығын арттыру
- 3 әлеуметтік мобильділікті арттыру

Рисмен да, Слейтер де жалғыздықты талдауды американдық мінезді зерттеумен байланыстырады және бір уақытта қоғамның өз мүшелерінің қажеттіліктерін қанағаттандыру қабілетін талдайды. Рисмен мен Слейтер жалғыздықты қалыпты немесе қалып тантыс жағдай деп бағалайды деп айтады, себебі олар жалғыздықты нормативті – қоғамды сипаттайтын жалпы статистикалық көрсеткіш деп санайды [4].

Жалғыздықты американдық мінездің белгісі ретінде қарастырғанда, олар жеке тұлғаның бұл модальды қасиетін әлеуметтік күштердің өнімі ретінде түсіндіреді. Осылайша, олар бастапқыда жалғыздықтың себебін жеке адамнан тыс қояды. Жалғыздықтың себептерін анықтауда адамның ересек өмірінде болатын оқиғалардың маңыздылығына баса назарауд арылады (мысалы, ажырасу). Рисмен мен Слейтер ең алдымен, көркем әдебиет, статистика мен бұқаралық ақпарат құралдарын ойлау көзі ретінде пайдаланды [5].

Р. С. Вейс (1973 ж.) – жалғыздық проблемасына интеракционистік көзқарастың негізгі өкілі. Оның жалғыздықты түсіндіруі екі себепке байланысты қарастырылуы мүмкін. Біріншіден, ол жалғыздық тек жеке фактордың немесе жағдайдың қызметі ғана емес екенін баса айтады. Жалғыздық-олардың біріктірілген әсерінің нәтижесі. Екіншіден, Вейс жалғыздықты бауыр басу, басшылық ету және бағалау сияқты әлеуметтік қарым қатынастар тұрғысынан сипаттады. Мұндай көзқарас жалғыздық адамның әлеуметтік өзара әрекеттесуінің жеткіліксіздігі, негізгі әлеуметтік сұраныстарды қанағаттандыратын өзара әрекеттесу нәтижесінде пайда болатындығын білдіреді.

Вейс «шын мәнінде оларды бастан өткізген адамдар жалғыздық деп санайтын екі эмоционалды жағдай бар» деп санайды. Ол бұл күйлерді, тиісінше, **эмоционалды оқшаулану** және **әлеуметтік оқшаулану** деп атады. Біріншісі, оның пікірінше, белгілі бір адамға деген сүйіспеншіліктің болмауынан, екіншісі – әлеуметтік қарым-қатынастардың қолжетімді шеңберінің болмауынан туындайды [1, 114 б.].

«Эмоционалды оқшаулану сияқты жалғыздық эмоционалды бауыр басу болмаған кезде пайда болады және оны тек жаңадан эмоционалды бауыр басу немесе бұрын жоғалғанды жаңарту арқылы жеңуге болады. Жалғыздықтың

осы түрін бастан өткерген адамдар, басқалардың ортасында болу-болмауына қарамастан, терең жалғыздық сезімін бастан кешіреді. Мұндай жеке тұлға, мысалы, қоршаған әлемді бос, қаңыраған және мағынасыз деп сипаттайды; терең жалғыздық сезімін ішкі бостық тұрғысынан да сипаттауға болады, ондай жағдайда индивид әдетте өзінің бос, керексіз, немқұрайдылықты бастан кешіп жатқанын айтады».

«Әлеуметтік оқшаулану түріндегі жалғыздық жағымды әлеуметтік қатынастар болмаған кезде пайда болады және бұл оқшаулану осындай қатынастарға қосылу арқылы өтелуі мүмкін». Вейс эмоционалды оқшауланудан туындаған жалғыздықтың ерекше белгісі-алаңдаушылық, ал әлеуметтік оқшауланудан туындаған жалғыздықтың ерекше белгісі – қасақана бас тарту сезімі деп санайды.

Әлеуметтанушылар Дж.Янг пен Бек (1978) жалғыздықтың үш түрін ажыратады [8].

1 Созылмалы жалғыздық – адам ұзақ уақыт бойы оны қанағаттандыратын әлеуметтік байланыстарды орната алмаған кезде дамиды. Созылмалы жалғыздықты «екі немесе одан да көп жыл қатарынан қарым-қатынастарына қанағаттанбаған» адамдар сезінеді.

2 Ситуациялық жалғыздық – көбінесе өмірдегі маңызды стресстік оқиғалардың нәтижесінде пайда болады, мысалы, жұбайының қайтыс болуы немесе неке қатынастарының бұзылуы. Ситуациялық жалғыз адам, қысқа уақыт өткеннен кейін, әдетте, жоғалтуымен келіседі және жалғыздықты жеңеді.

3 Уақытша жалғыздық – бұл осы күйдің ең көп таралған түрі, ол жалғыздықтың қысқа және анда-санда болатын сезім.

Янг және оның әріптестері жалғыздығы созылмалы адамдар әдетте ситуациялық сипаттағы жалғыздыққа қарағанда жақын және интимді қарым-қатынаста болады деп сенді. Олар хронологиялық жалғыздық жаңа ортаға уақытша жауап берудің орнына, басқа адамдармен қарым-қатынастың ұзақ мерзімді танымдық және мінез-құлық жетіспеушілігімен байланысты деп санайды.

Әлеуметтік бейімделу процесі жалғыз басты адамдарда күрделі өтеді. Ережеге сәйкес көңіл күйдің тұрақты болмауы, өмірге төмен қанағаттанушылық, олар болашақтан өзі үшін еш нәрсе күтпейді. Жалғыздық процесті белгілі бір тұлғалық ойлармен тереңдете түседі. Қоршаған және тұрақты сезімдермен қанағаттанушылық, араласпау, өзінің ішкі әлемінде тұйықталғандар әлеуметтік бейімделуде қосымша қиындықтарды бастан кешіреді.

Экзистенциалды жалғыздық адам өмірінің шындығы ретінде әр адамның толық жалғыздықта өліп, туылу трагедиясын түсінуі мен қабылдауын болжайды. Жалғыздық - бұл қуаныш, қайғы және өзін-өзі тану сияқты адам өмірінің табиғи және ажырамас бөлігі. Жалғыздықтан қорқу – әлеуметтік иеліктен аулақ болуға деген ұмтылыс, пайдасыз және үмітсіз болудан қорқу. Олар көбінесе адамды жаман ымыраға және жасанды әлеуметтік жағдайларға қосылуға итермелейді. Адамзат әр түрлі адамдардан тұратындығына қарамастан, олардың дифференциация факторлары тіл, мәдениет, діни наным-сенімдер және әлеуметтік мәртебе болып табылады, біз бәріміздің бір ұқсастыққа ие боламыз: бізді сүйгенді, қалай болса солай қабылдағанды және түсінгенді қалаймыз. Шындық әрқашан біздің қажеттіліктерімізді қанағаттандыра бермейтіндіктен, біз көңілсіздік, мазасыздық пен жалғыздықты сезінеміз.

Жалғыздық – денсаулықтың нашарлығы (иммунитеттің төмендеуі, ұйқының бұзылуы, созылмалы аурулар, мезгілсіз өлім) ғана емес, сонымен қатар өмір сапасының төмендігі (өзін-өзі сақтау мінез-құлқының болмауы-маскүнемдік, нашақорлық, ашкөздік және т.б.) факторларының бірі.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Зерттеудің мақсаты – Алматы облысының Текелі қаласында орналасқан «Шапағат» Текелі арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» қарттар және мүгедектер интернатында қарт адамдардың жалғыздық мәселесінің деңгейін анықтау.

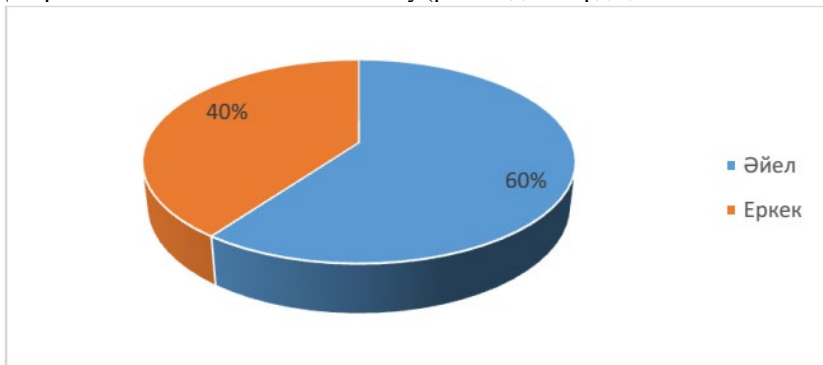
Зерттеу әдістері

Сауалнамаға қатысқандар, жалпы саны – 50 респондент. Зерттеу әдісі –анкеталық сауалнама.

Сауалнама нәтижесі:

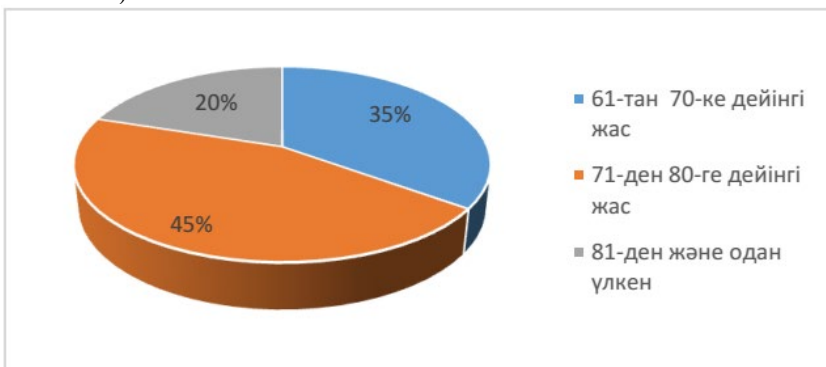
Сауалнамаға жауап берген ерлердің үлесі әйелдерге қарағанда 20 % аз, 60 % – 40 %.

Диаграмма 1 – Жынысы бойынша бөлу (респонденттердің жалпы санынан %)

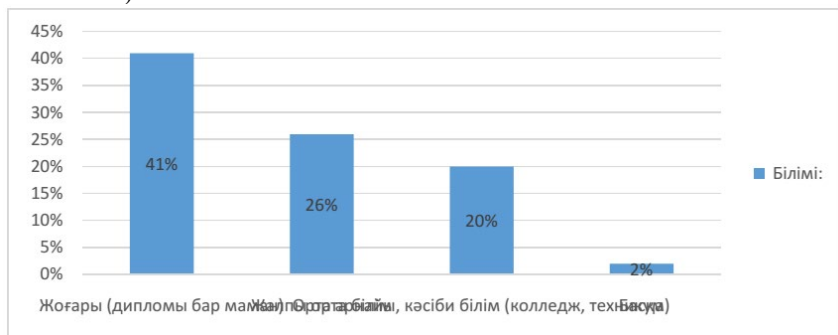
Барлық жас топтарының арасында ең көбі 71–80 жас аралығындағы сауалнамаға қатысушылардың үлесі (45 %), ең азы – 81 жастан асқан респонденттер (20 %) болып табылады. 61–70 жас аралығындағы сұралғандар жалпы іріктеудің 35 % құрады.

Диаграмма 2 – Жас топтары бойынша бөлу (респонденттердің жалпы санынан %)

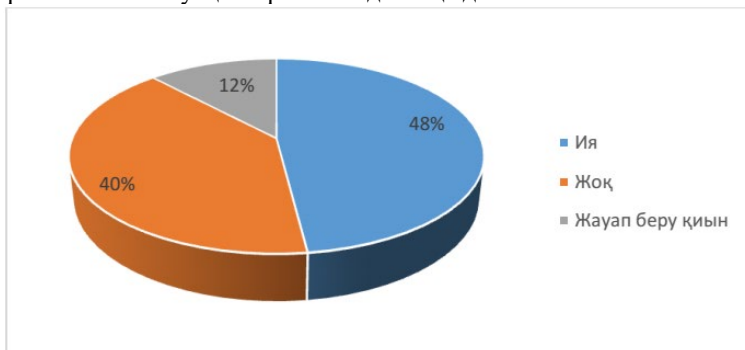
Респонденттердің көбісі дипломы бар маман (41 %), 20 %-да арнайы орта, кәсіптік білімі бар, сұралғандардың 26 %-да толық мектеп білімі бар.

Диаграмма 3 – Білім деңгейі бойынша бөлу (сұралғандардың жалпы санынан %)

«Осы уақыт аралығында өзіңізді жалғыз сезінесіз бе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптары келесідей бөлінді: респонденттердің 48 %-ы қазір жалғыздықты сезінеді, ал қазіргі уақытта 40 %-ы жалғыздықты сезінбейді. Респонденттердің 12 %-ы бұл сұраққа жауап беруге қиналды. Респонденттердің білімі неғұрлым төмен болса, соғұрлым олар өздерін жалғыз сезінеді, және керісінше, жоғары білімді адамдардың көпшілігі өздерінің ешқашан жалғыздықты сезінбейтіндігін көрсетеді.

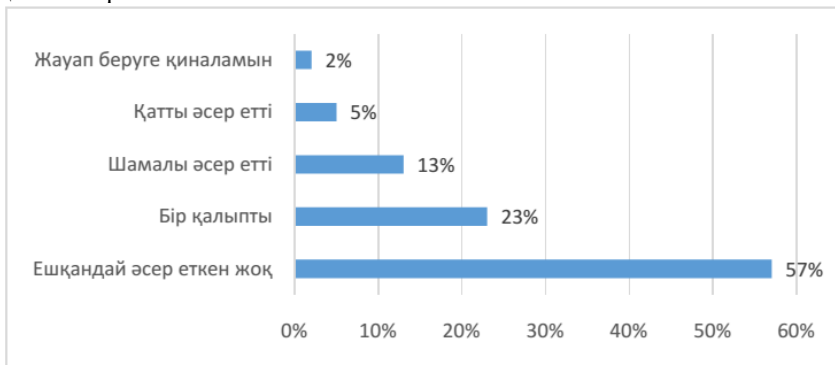
Диаграмма 4 – Осы уақыт аралығында өзіңізді жалғыз сезінесіз бе?

«Пандемия кезінде өзін-өзі оқшаулану сіздің жағдайыңызға қалай әсер етті?» Бұл мекеменің карамағындағы азаматтардың жартысынан көбісі (57 %) өзін өзі оқшаулануы ешқандай әсер еткен жоқ деп жауап берді. Өр төртінші респондент (23 %) бір қалыпты қабылдады, дегенмен 13 % егде адамдарға

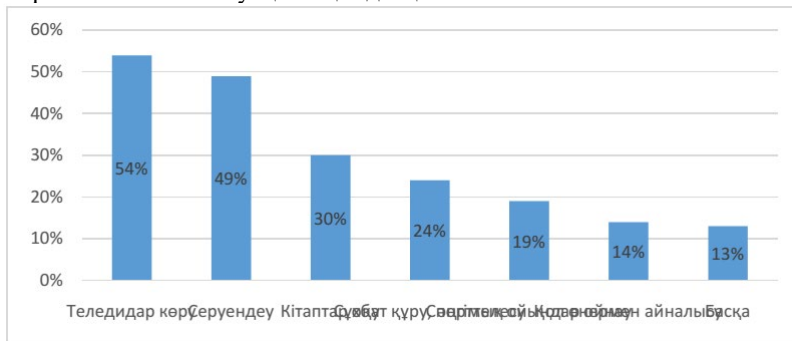
бұл қиын соққы болды, себебі жақындармен кездесуге және сыртқа шығуға мүмкіндік болмады. Тек 2 % тұрғындар бұл сұраққа жауап беруге қиналды.

Диаграмма 5 – Пандемия кезінде өзін-өзі оқшаулану сіздің жағдайыңызға қалай әсер етті?

Егде жастағы адамдардың жалғыздықты жеңу үшін, бос уақытын келесідей өткізеді екен: респонденттердің тең жартысы бос уақыттарында теледидар қараумен 54 % өткізеді, екінші орында серуендеу 49 %, үшінші орында кітаптар, журналдар оқу 30 %, әңгімелесу, сұхбат құру 24 % төртінші кезекте болды, үлкен кісілер спорт ойындарына көңіл бөледі екен, яғни шахмат ойындары, дене шынықтыру және т.б. 19 % құрады. Сонымен қатар, 14 % респонденттер қол өнерімен айналысатындарын білдірді (тоқу, тігу және т.б.). Карантин режиміне байланысты мекемеден шығуға тыйым салынғандықтан, концерт, театр және басқа да жерлерге бара алған жоқ.

Диаграмма 6 – Сіз бос уақытыңызды қалай өткізесіз?

Қорытынды

Егде жастағы адамдардың жалғыздық пен оқшаулану проблемасы олардың қоғамдағы сұраныстың болмауының проблемасы болып табылады. Жалғыздық тек өмір сүру жағдайына байланысты емес, сонымен қатар басқалар оларды дұрыс түсінбей және бағаламаған кезде өзін қажетсіз сезінеді. Бұл жағымсыз эмоциялар мен депрессияны тудырады. Қартайған кезде жалғыздық мәселесі мәжбүрлі жалғыздыққа ие болады, оның себебі физикалық әлсіздік, күнделікті гигиеналық және тұрмыстық мәселелерді шешуде қиындықтар. Қоғамда жалғыздықтың азабын көріп, қараусыз қалған қарттарымыз тым аз емес. Осындай жағдайда қарттар үйін жағалауды ар санайтын азаматтарымыз бар. Десек те, бұл да бір қоғамдастықтың бөлігі. Осындағы азаматтарымыз, оларға көрсетілетін қамқорлықтың арқасында өмірінің ұзарып, қандай да бір мәнге ие болғанын жоққа шығармайды.

Сонымен, жалғыздық - бұл адамға тән өте маңызды құбылыс, ол мұқият зерттеуді қажет етеді. Жалғыздықтың әр түрі - жеке тұлғаның өмірлік әлемін құрайтын қатынастар мен байланыстардың негізгі желісінің үзілуі туралы куәландыратын өзін-өзі танудың ерекше түрі.

Пайдаланған деректер тізімі

- 1 **Weiss, R. S.** Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation. – Cambridge, 1973;
- 2 A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy / Ed. L. A. Peplau, D. Perlman. – N. Y., 1982;
- 3 **Moustcikas, C. E.** Loneliness. – Englewood Cliffs, N. J., 1961 Loneliness:
- 4 **Riesman, D.** The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character (with N. Glazer, R. Danney). – N. Y., 1950;
- 5 **Slater, P. E.** The Pursuit of Loneliness. – Boston, 1976.
- 6 **Zilboorg, G.** Loneliness II Atlantic Monthly. – 1938, January. – P. 45–54.
- 7 **Фромм, Э.** Бегство от свободы. Человек для себя / Э. Фромм. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2004. – 571 с.
- 8 **Янг, Д. И.** Одиночество, депрессия и когнитивная терапия: теория и ее применение // Лабиринты одиночества / Сост., общ. ред. и предисл. Н. Е. Покровского. – М., 1989. - С. 552-593.
- 9 Лабиринты одиночества / Сост., общ. ред. Н. Е. Покровского. – М., 1989.
- 10 **Холостова, Е. И.** Социальная работа с пожилыми людьми: Учебное пособие. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2009. – С. 63–84.

11 **Rokach, A.** Loneliness Thenand Now: Reflections on Social and Emotional Alienationin Everyday Life // Current Psychology. – 2004. – Vol. 23. – N. 1. – P. 24–40.

References

1 **Weiss, R. S.** Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation. – Cambridge, 1973.

2 A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy / Ed. L. A. Peplau, D. Perlman. – N. Y., 1982.

3 **Moustcikas, C. E.** Loneliness. – Englewood Cliffs, N. J., 1961 Loneliness:

4 **Riesman, D.** The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character (with N.Glazer, R.Danney). – N. Y., 1950.

5 **Slater, P. E.** The Pursuit of Loneliness. – Boston, 1976.

6 **Zilboorg, G.** Loneliness I I Atlantic Monthly. – 1938, January. –P. 45-54.

7 **Fromm, E.** Begstvo ot svobody. Chelovek dlya sebya / E. Fromm. – Flight from freedom. A man for himself / E. Fromm]. – M. : LLC «Publishing House ACT», 2004. – 571 p.

8 **Янг, Д. Ё.** Odinochestvo, depressiya i kognitivnaya terapiya: teoriya i ee primeneniye // Labirinty odinochestva / Sost., ob. red. i predisl. N. E. Pokrovskogo. M., 1989. – P. 552–593. [Loneliness, depression, and cognitive therapy: theory and its application // Labyrinths of Loneliness / Comp., general ed. of the preface by N. E. Pokrovsky]. – M., 1989. – P. 552–593.

9 Labirinty odinochestva / Sost., ob. red. ipredisl. N. E. Pokrovskogo. [The labyrinth of solitude] / Comp., general ed. of the preface by N. E. Pokrovsky. – M., 1989.

10 **Holostova, E. Ё.** Sosialnaya rabota s pojilymi ldmii: Uchebnoe posobie / M., Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya «Daşkov i K», 2009 g. str.63-84 [Social work with the elderly: A textbook]. – M. : Publishing and Trading Corporation «Dashkov and K», 2009. – P. 63–84

11 **Rokach, A.** Loneliness Thenand Now: Reflections on Social and Emotional Alienationin Everyday Life // Current Psychology. – 2004. – Vol. 23. – N. 1. – P. 24–40.

Материал 12.03.21 баспаға түсті.

Г. А. Мирзакулова*¹, А. Б. Сарсенова²

Казахский национальный университет имени Аль-Фараби,

Республика Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 12.03.21.

ВОПРОСЫ ОДИНОЧЕСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ ИЗОЛЯЦИИ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье рассматривается проблема одиночества в пожилом возрасте. Определены типы одиночества. Основные факторы одиночества. Кроме того, в статье анализируются основные социально-философские, психологические и социологические теории исследования одиночества. Обсуждались проблемы одиночества пожилых людей и важность социальной помощи в их преодолении.

Как сделать жизнь пожилого человека достойной, насыщенной деятельностью и радостью, избавить его от чувства одиночества, отчужденности, восполнить дефицит общения и обеспечить удовлетворение его потребностей в социальном и медицинском обслуживании – все эти вопросы волнуют не только социальные службы, но и исследователей, решение данной проблемой рассматривается на глобальном уровне.

В качестве количественной методологии в опросе использовалась анкета. Анкетирование проводилось среди пожилых людей в «Центре специальных социальных услуг «Шапагат», расположенный в городе Текели Алматинской области. В результате исследования было выявлено отношение пожилых людей к одиночеству. Исследование соответствует профессиональным этическим требованиям.

Ключевые слова: одиночество, социальная изоляция, самоизоляция, старение, стресс.

G. A. Mirzakulova*¹, A. B. Sarsenova²

Al-Farabi Kazakh National University,

Republic of Kazakhstan, Almaty.

Material received on 12.03.21.

ISSUES OF LONELINESS AND SOCIAL ISOLATION OF THE ELDERLY IN MODERN SOCIETY

The article deals with the problem of loneliness in old age. The types of loneliness are defined. The main factors of loneliness. In addition, the article analyzes the main socio-philosophical, psychological and sociological theories of the study of loneliness. The problems of loneliness of the elderly and the importance of social assistance in overcoming them were discussed.

How to make life for a dear person friendly, rich in activity and joy, get rid of his feelings of loneliness, rejection, meet the public deficit and provide satisfaction with his needs in social and medical services – all these issues are not only worried Social Services, but researchers, resolution of this problem is considered at the global level.

The questionnaire was used as a quantitative methodology in the survey. The survey was conducted among the elderly in the «Center for Special Social Services «Shapagat», located in the city of Tekeli, Almaty region. As a result of the study, the attitude of older people to loneliness was revealed. The study complies with the ethical and professional requirements.

Keywords: loneliness, social isolation, self-isolation, aging, stress.

Теруге 12.03.2021 ж. жіберілді. Басуға 29.03.2021 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,51 Мб RAM

Шартты баспа табағы 13,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3752

Сдано в набор 12.03.2021 г. Подписано в печать 29.03.2021 г.

Электронное издание

2,51 Мб RAM

Усл.печ.л. 13,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: Исакова З. С.

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3752

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz